

DESPLAÇAMENTS FORÇATS PER MOTIUS MEDIAMBIENTALS I LA SEVA (DES) PROTECCIÓ JURÍDICA: CONTEXT I MARC REGULADOR

Índex

Introducció	2
Part I - Dinàmiques migratòries per motius mediambientals	3
1. Característiques	3
1.1 . Multicausalitat.....	3
1.2. Heterogeneïtat.....	4
1.3. desigualtat.....	5
2. Escenaris de mobilitat	6
PART II - Marc jurídic.....	7
1. Mobilitat interna	7
2. Mobilitat internacional.....	8
b) Protecció complementària	10
2.2. Mecanismes d'immigració	11
Conclusió	12
Bibliografia.....	16

Introducció

Les migracions per motius mediambientals sempre han existit, però cada vegada estan cobrant més rellevància. Això es deu tant a un augment de la consciència mediambiental, que recentment ha enfocat la seva mirada sobre aquestes dinàmiques, com a la intensificació de processos globals i locals -com ara el canvi climàtic o un model de desenvolupament insostenible- que estan a l'origen d'aquests moviments.

Avui sabem que els desastres naturals ja són la principal causa del desplaçaments interns: el 2020 van generar 30.700.000 de desplaçaments nous, en comparació amb 9.800.000 associats a conflictes i violència.^[1] La pràctica totalitat (30 milions) van sorgir a conseqüència d'esdeveniments meteorològics, principalment tempestes i inundacions.^[2] En relació a la degradació mediambiental de lenta evolució, les dades són pràcticament inexistentes. La realitat és que la gran majoria d'aquests desplaçaments passen desapercebuts o són camuflats com migracions econòmiques.

Més enllà d'algunes dades parcials, establir una xifra precisa de les migracions i desplaçaments per motius mediambientals és una tasca pràcticament impossible. En la majoria dels casos el factor mediambiental no pot aïllar-se com a *únic* causant de la mobilitat i, després, darrera el concepte genèric de "migració mediambiental" s'oculten en realitat una miriada de dinàmiques de naturaleses molt diferents. El que tenen en comú tots aquests moviments migratoris és la seva vinculació amb diferents tipus d'impactes mediambientals, els quals -tot i les connotacions *naturalistes* del terme- són en realitat fenòmens essencialment socials. Com es veurà més endavant, tot i que hi ha impactes d'origen estrictament natural, la majoria tenen un component antropogènic.

Un dels molts reptes que plantegen aquests desplaçaments per motius mediambientals és la seva protecció legal. Aquest informe es proposa oferir una panoràmica d'aquestes qüestions. Per a això, la primera part presenta les diferents dinàmiques de desplaçaments per motius mediambientals; i, després, la segona part examina el marc jurídic rellevant per a aquestes dinàmiques, i exposant quins moviments gaudeixen de reconeixement jurídic i quins s'enfronten a un buit legal.

Part I - Dinàmiques migratòries per motius mediambientals

1. Característiques

Les dinàmiques migratòries per motius mediambientals es caracteritzen per ser *multicausals*, *heterogènies* i *desiguals*. En aquesta secció veurem cadascuna d'aquestes característiques.

1.1 . Multicausalitat

Les migracions mediambientals es caracteritzen per la multicausalitat: no hi ha una relació causal directa entre un succés mediambiental i la mobilitat.^[3] En realitat, els diferents successos i processos mediambientals interactuen amb tot un conjunt de factors abans de produir un resultat migratori. Fins i tot s'ha suggerit que en moltes situacions els factors socials contribueixen tant o més que els mediambientals en provocar desplaçaments. Tot i així pot ser que en alguns casos el factor mediambiental tingui més pes que d'altres o que sigui el "detonant" que doni la empenta definitivament al desplaçament en un determinat context.

a) Factors mediambientals

Els factors mediambientals poden dividir-se en dos grups. D'una banda, hi ha esdeveniments mediambientals d'*origen natural*. Entre ells, els successos geofísics com les erupcions volcàniques, els terratrèmols o els tsunamis; així com esdeveniments meteorològics o climàtics com ara inundacions, tempestes (huracans, tifons i ciclons), temperatures extremes (onades de fred o calor) i sequeres.

Al costat d'aquests factors d'origen natural hi ha una sèrie de factors mediambientals d'*origen antropogènic*. Alguns d'aquests són *resultat directe* d'accions humanes, com ara la desforestació, la degradació de terres per un ús insostenible, la contaminació d'aigües, l'esgotament de recursos, els accidents industrials o la construcció de megaprojectes, els quals poden estar relacionats amb un model de desenvolupament econòmic insostenible (aquest el cas de la utilització de grans franges de terres per a la mineria o l'agricultura intensiva) o bé amb estratègies d'adaptació als efectes del canvi climàtic (com ara la construcció de preses).

Altres factors d'origen antropogènic són, però, el *resultat indirecte* d'accions humanes. Entre aquests, cal destacar molt en particular els efectes del canvi climàtic: l'augment

del nivell del mar i la salinització d'aqüífers i sòls, l'acidificació dels oceans, la desertificació, l'augment en la intensitat i/o en la freqüència dels fenòmens meteorològics o climàtics extrems, com els esmentats anteriorment, per anomenar només alguns exemples.

b) Altres factors

A més dels mediambientals, cal destacar altres factors que es barregen amb aquests en la generació de moviments migratoris.

Aquí destaquen els *factors polítics* i institucionals, com ara els conflictes, la inseguretat, la discriminació o les institucions fràgils o corruptes; *factors socioeconòmics*, com ara les desigualtats, la pobresa, la fam o la marginalització; *factors demogràfics*, com la sobrepoblació, la pressió sobre els recursos naturals locals o el desenvolupament urbà no planificat; així com *factors culturals* com la relació històrica d'una determinada comunitat amb la migració o els significats simbòlics que cada cultura atribueixi als moviments de població. També influeixen en la mobilitat determinades característiques com el gènere, l'edat o la salut, les obligacions i rols familiars i l'existència de xarxes socials en el lloc de destinació.

1.2. Heterogeneïtat

Les migracions mediambientals són molt heterogènies, ja que hi ha una enorme varietat de moviments relacionats amb factors mediambientals.^[4] En aquest apartat s'exposen alguns dels eixos rellevants per entendre aquesta varietat de moviments.

(i) *Forçat / voluntari*. Aquest eix es refereix a el nivell d'elecció o coacció a l'hora de prendre la decisió de migrar. Des d'un punt de vista sociològic, no sempre hi ha una distinció clara entre elles. Alguns casos constitueixen clars exemples de desplaçament forçós, a conseqüència per exemple d'una sequera extrema o una esllavissada de terra que destrossa els refugis de comunitats de poblacions refugiades. Però en altres casos, com les migracions per degradació mediambiental de lenta evolució que va dificultant determinades formes de vida tradicionals, la distinció pot ser més borrosa.

(ii) *Temporal / permanent*. Alguns moviments de població per motius mediambientals són temporals, per exemple per a realitzar treballs de temporada en un altre lloc com a resposta a la degradació mediambiental local. D'altres són de caràcter permanent, com

quan comunitats indígenes senceres són expulsades de les seves terres a conseqüència de la designació d'àrees forestals com a embornals de carboni per frenar el canvi climàtic. Molts altres moviments són indefinits. Per exemple, molts desplaçaments provocats per desastres sobtats es van cronificant davant la falta de reconstrucció de les zones afectades.

(iii) *Nacional / internacional*. S'estima que la gran majoria de migracions mediambientals es produeixen a nivell intern. No obstant això, les migracions internes i internacionals estan lligades. Quantes més persones migren de les zones rurals als centres urbans del seu país com a conseqüència de la degradació mediambiental, més augmenten els problemes demogràfics, econòmics i mediambientals d'aquells centres urbans. Això, al seu torn, empeny a alguns sectors de la població a emigrar fora del país, generant així un efecte dòmino invisible.

1.3. desigualtat

El tercer tret de les migracions mediambientals és la desigualtat, la qual es reflecteix en múltiples dimensions.^[5] Cal destacar-ne quatre:

(i) *Distribució de danys mediambientals*.

Els esdeveniments d'origen natural i els efectes del canvi climàtic es distribueixen de manera natural o aleatòria pel planeta, però no per això es distribueixen d'igual manera: per motius climatològics, afecten algunes regions més que no pas d'altres. La distribució de danys mediambientals que són obra directa de l'ésser humà -com els que hem citat més amunt- també està marcada per la desigualtat, però evidentment aquesta no és aleatòria. Aquests danys són infligits de manera desproporcionada sobre els grups més vulnerables de la societat -com ara poblacions indígenes o minories ètniques-, que compten amb menys recursos per defensar els seus interessos davant aquells amb més poder.

(ii) *Impactes de danys mediambientals*.

Els diferents danys mediambientals es filtren a través de condicions socials, de manera que davant un mateix esdeveniment dues societats o sectors de la població poden patir conseqüències radicalment diferents en funció del seu nivell de vulnerabilitat preexistent. És per això que les poblacions més empobrides, marginalitzades i

discriminades, entre elles les comunitats desplaçades, les dones o les camperoles, pateixen les pitjors conseqüències.

(iii) *Opcions migratòries.*

Els sectors de la població més vulnerables i amb menys recursos -els quals pateixen les pitjors conseqüències dels danys mediambientals- són justament aquells que menys opcions migratòries (dignes) i agència migratòria tenen per poder decidir lliurement si, com i on moure's. Així, com més gran sigui la vulnerabilitat social, més gran és la tendència al desplaçament forçós. A més, és encara més probable que aquestes persones s'estableixin en zones d'alt risc mediambiental en els seus llocs de destinació, com ara barris marginals o assentaments i camps improvisats o deficients.

2. Escenaris de mobilitat

Repasades algunes de les principals característiques de les migracions relacionades amb motius mediambientals, aquesta secció suggereix una possible manera de classificar les situacions desencadenants d'aquestes migracions. La complexitat de les dinàmiques migratòries fa que qualsevol classificació sigui inevitablement limitada i imperfecta. No obstant això, amb una tipologia -per aproximada que sigui- serà més fàcil abordar la segona part de l'informe, en què s'analitzarà el marc jurídic. En aquest sentit, podem concebre quatre escenaris de mobilitat:[\[6\]](#)

1. *Successos sobtats*: terratrèmols, inundacions, tempestes, sequeres, temperatures extremes o accidents industrials que inicien moviments de manera sobtada.
2. *Processos de lenta evolució*: com la desertificació, la creixent salinització de reserves d'aigua dolça o de terres per al cultiu o l'erosió costanera, que a poc a poc van soscavant els mitjans de vida, la seguretat alimentària i salut de les poblacions. També s'inclou aquí la creixent freqüència i / o intensitat d'esdeveniments meteorològics i climàtics sobtats, que cada vegada dificulta més l'habitabilitat continuada i segura en determinades zones.
3. *Expulsió de comunitats senceres*: pot donar-se a conseqüència dels megaprojectes esmentats més amunt, processos d'apropiació de vastes franges

de terres o de la prohibició per part de les autoritats d'assentar-se en determinades zones d'alt risc mediambiental.

4. *Conflictes* relacionats amb motius mediambientals: poden tenir com a causa directa l'escassetat de recursos naturals, sorgir indirectament arrel del caos generat després d'un desastre natural o un expulsió comunitària, o entrelligar-se amb factors mediambientals en dinàmiques multicausals.

PART II - Marc jurídic

Aquesta segona part exposa els instruments jurídics més rellevants en relació a les dinàmiques migratòries analitzades fins ara. El primer apartat ofereix una breu presentació de la mobilitat interna, tot i que l'interès s'enfoca en el segon apartat, relatiu als moviments internacionals, els quals plantegen una sèrie de reptes particulars des del punt de vista jurídic atès que impliquen el creuament de fronteres internacionals.

1. Mobilitat interna

Des d'un punt de vista jurídic, el cas de la mobilitat interna és relativament senzill. Encara que en la pràctica disti de ser així, de conformitat amb el Dret Internacional, tot Estat ha de respectar els drets humans de les persones sota la seva sobirania, incloses les persones migrants i desplaçades, siguin o no de la seva nacionalitat.

No cal dir que les migracions internes estan emparades per la llibertat de moviment. En relació als desplaçaments forçosos, l'Estat és el responsable primari de brindar protecció a les persones afectades d'acord amb la seva legislació nacional i les seves obligacions internacionals en matèria de drets humans. Si bé no hi ha una regulació internacional vinculant, els *Principis rectors dels desplaçaments interns* elaborats per les Nacions Unides, que reflecteixen les diferents obligacions dels Estats en matèria de drets humans en totes les etapes del desplaçament, són el marc normatiu més reconegut. [\[7\]](#) Aquests Principis defineixen com desplaçades internes a les persones o grups que hagin fugit de les seves llars a conseqüència d'un conflicte armat, situacions de violència generalitzada, violacions dels drets humans o catàstrofes naturals o provocades per l'ésser humà, entre altres coses. Per tant, abasten els quatre escenaris de mobilitat indicats més amunt.

No obstant això, tot i el reconeixement generalitzat d'aquests Principis, molts Estats encara no compten amb un marc legal que abordi de manera específica els desplaçaments interns en el context de desastres mediambientals.^[8] D'altra banda, fins i tot els estats que sí compten amb aquests marcs legals no solen implementar-los, de manera que en la pràctica l'absència de protecció és similar.^[9]

2. Mobilitat internacional

En relació a la mobilitat internacional, la inexistència d'una categoria única de migrant o desplaçada mediambiental impedeix centrar el focus sobre una figura jurídica concreta, i convida a ampliar la perspectiva cap a diverses àrees normatives a la recerca de possibles opcions. Així, el que resta de secció exposa, d'un costat, els mecanismes de protecció internacional i, de l'altra, els mecanismes de migració "regular", analitzant la seva possible aplicabilitat als quatre escenaris de mobilitat.

2.1. Mecanismes de protecció internacional

Atès que el Dret Internacional només reconeix a un número molt reduït de persones no nacionals als que els Estats tenen l'obligació d'acollir en el seu territori, els desplaçaments forçosos internacionals s'enfronten a un buit legal important. Els instruments rellevants en aquest sentit són l'asil i la protecció complementària.

a) Asil

(i) La Convenció de Ginebra

En el Dret internacional, la figura de l'asil està regulada en la Convenció de Ginebra de 1951, segons la qual una persona refugiada és aquella que "a causa de fundats temors de ser perseguida per motius de raça, religió, nacionalitat, pertinença a un determinat grup social o opinions polítiques, es trobi fora del país de la seva nacionalitat i no pugui o, a causa d'aquests temors, no vulgui acollir-se a la protecció del seu país." ^[10]

Aquesta definició està basada en el concepte de *persecució*, la qual és entesa com una violació sistèmica, sostinguda o greu dels drets més bàsics de la persona, duta a terme de manera intencionada i per algun dels motius esmentats. A la llum d'això, l'aplicabilitat

de la figura de l'asil en el cas dels desplaçaments per motius ambientals els és limitada: seria aplicable a qualsevol dels quatre escenaris de mobilitat, però només en la mesura que aquests continguessin un element persecutori.

Això podria donar-se si, en qualsevol d'aquests escenaris, el factor mediambiental fora part d'un conjunt de factors entre els quals n'hi ha d'altres de naturalesa persecutòria, com ara un període de sequera extrema en el context d'un conflicte de naturalesa persecutòria, agreujant les conseqüències. També podria donar-se si el factor mediambiental en sí s'utilitzés com a eina de persecució. Aquest seria el cas, per exemple, quan es destrueixen els recursos naturals d'una determinada població -per exemple en les estratègies de terra cremada- o quan les autoritats neguen, obstaculitzen o posterguen la protecció, inclosa l'ajuda humanitària, a determinats grups de població en el context d'un desastre natural (sempre en base a un dels motius rellevants). [\[11\]](#) Per exemple, després del terratrèmol que va afectar Haití al 2010, alguns països centre i sud-americans van atorgar l'asil a persones d'origen haitià sobre la base de l'existència d'un temor fundat a ser perseguits per actors no estatals, els quals van sorgir després del desastre per la falta d'autoritat governamental.

(ii) Regulacions regionals

Algunes normes regionals han ampliat la definició de refugiat que conté la Convenció de Ginebra. En particular, cal destacar la Convenció de la Organització de la Unitat Africana de 1969 i la Declaració de Cartagena de 1984, les quals afegeixen en les seves definicions, respectivament, a les persones que hagin fugit a causa d'esdeveniments que pertorbin greument l'ordre públic i de la violència generalitzada, els conflictes interns, la violació massiva dels drets humans o altres circumstàncies que hagin pertorbat greument l'ordre públic .

No hi ha una definició precisa del concepte "esdeveniments que pertorbin greument l'ordre públic" o el seu equivalent en la Declaració de Cartagena. La doctrina majoritària, no obstant, l'ha vingut connectant més bé amb situacions violentes vinculades al món institucional o polític, com guerres, disturbis o revoltes.[\[12\]](#) Per tant, aquestes normes protegeixen les persones que fugen dels escenaris de conflicte indicats més amunt. Així va ocórrer o a Kenya i Etiòpia quan es van reconèixer com a refugiades a les persones

que van fugir de Somàlia en durant el 2011 i 2012 a causa d'una situació en la qual es barrejaven el conflicte, la sequera i la fam.

En canvi, la aplicabilitat d'aquestes normes als escenaris de mobilitat per successos sobtats, processos de lenta evolució o expulsió de comunitats és més limitada. Algunes expertes consideren que aquestes contenen un element de flexibilitat de permetrien la seva aplicació en situacions de catàstrofe mediambiental, però fins ara la pràctica no s'ha desenvolupat en aquestes línies. Si bé els Estats africans sovint han acollit de manera temporal a víctimes d'aquest tipus de catàstrofes (per exemple, Ruanda i Uganda van acollir a les poblacions desplaçades després de la erupció de la Muntanya Nyiragongo el 2002 a la República Democràtica de Congo), rares vegades han declarat que ho facin d'acord amb les seves obligacions derivades de la Convenció de la OAU.^[13] A Amèrica Llatina, la opinió prevalent en els països que apliquen la Declaració de Cartagena és que aquesta no cobreix els desastres naturals.^[14]

b) Protecció complementària

La protecció complementària és el nom genèric utilitzat per designar aquelles formes de protecció basades en obligacions internacionals derivades de el Dret Internacional dels drets humans. Es basen en el principi de no devolució (*non refoulement*), el qual prohibeix l'expulsió de persones no nacionals de les fronteres de cada Estat. Aquesta figura protegeix als qui, tot i no ser refugiades, corren el *risc de patir un dany greu* en cas de ser retornades al seu país d'origen.

La prohibició de devolució està clarament reconeguda quan està en risc el dret a la vida (o no ser privat arbitràriament de la vida) i el dret a no ser sotmès a tortures o a tractes o penes cruels, inhumans o degradants. En relació als altres drets humans, en canvi, la aproximació és molt més restrictiva i el principi de no devolució no s'activa de manera automàtica. En aquests casos es requereix una ponderació entre els drets de la persona i els interessos de l'Estat, el que en la pràctica fa virtualment impossible la seva aplicació.^[15] És per això que una estratègia comuna ha consistit en recharacteritzar la violació de drets humans socials i econòmics com una forma de tracte "inhumà" o "degradant". No obstant, la jurisprudència ha delimitat el significat d'aquests termes de manera que no puguin valer com a remei universal per a la pobresa (o misèria) i la manca d'oportunitats, més que en casos extremadament excepcionals.^[16]

Per tant, a la llum de la interpretació jurisprudencial actual, la utilitat de la protecció complementària seria limitada. En virtut dels límits de danys tan elevats en els quals es basa, en principi solament seria aplicable en situacions realment devastadores i extremes que puguin sorgir en qualsevol dels quatre escenaris de mobilitat. Així mateix, mentre que verificar que es compleixen aquestes condicions seria més fàcil en escenaris de desastres sobtats, expulsió comunitària o conflicte, la dimensió temporal dels escenaris de degradació mediambiental d'evolució lenta planteja dificultats molt més grans.[\[17\]](#)

2.2. Mecanismes d'immigració

Finalment, un altre grup de figures jurídiques que poden donar suport als moviments internacionals per motius mediambientals són els mecanismes d'immigració. La seva (in)existència no està sotmesa a una avaluació des del punt de vista de el Dret Internacional, ja que no són el reflex d'obligacions internacionals, sinó més aviat tot el contrari: es basen en la discreció sobirana de què gaudeix cada Estat per regular les seves fronteres. Si bé no procedeix un anàlisi detallat de tots aquests mecanismes d'immigració, es poden esmentar, a grans trets, dues vies:

(i) D'una banda, estarien les *categories d'immigració ordinàries*, les quals inclouen, entre d'altres, programes d'estudi, treball o reunificació familiar, així í com tractats que permeten la lliure circulació entre països. A més de la seva utilitat per a facilitar les migracions voluntàries, en situacions de desastre alguns països han utilitzat aquestes vies per donar suport als desplaçaments forçats, per exemple, prioritant o facilitat la tramitació de visats per a les ciutadanes de zones afectades o ampliant la quota de visats de treball per a elles.[\[18\]](#)

(ii) D'altra banda, estarien les *categories d'immigració excepcionals*, dissenyades per respondre a situacions molt concretes, com ara desastres naturals. Aquí s'inclouen, entre altres, la protecció temporal prevista per suspendre l'expulsió de persones no nacionals que provenguin d'un país afectat. També la concessió de diferents permisos d'estada en base a "raons humanitàries", que es poden dur a terme de manera (relativament) discrecional per part de les autoritats pertinents.

La idea que els mecanismes d'immigració, juntament amb els de protecció internacional, poden suposar una alternativa constructiva en diversos contextos de migració

mediambiental està àmpliament reconeguda. Algunes de les poblacions afectades reclamen aquest tipus de programes migratoris, que reflectirien les seves concepcions sobre la mobilitat com una estratègia històrica d'adaptació i resiliència davant els canvis mediambientals.

No obstant això, aquests enfocaments no estan exempts de crítiques. D'una banda, poden servir per obrir noves vies d'acollida en el cas de desplaçaments forçosos no emparats per mecanismes de protecció internacional. S'ha criticat la "migratització" de l'asil -més quan aquests canals són impredecibles i només estan disponibles per a un número molt reduït (i moltes vegades privilegiat) de països i persones. D'altra banda, facilitar la migració voluntària pot ser una eina útil d'adaptació als canvis mediambientals, oferint noves oportunitats a determinades persones (i les seves famílies) i alleujant la pressió sobre els recursos naturals locals. Però aquestes estratègies també tenen els seus perills. Entre altres coses, aquest tipus de discurs pot contribuir a legitimar els danys mediambientals -sobretot aquells provocats directament o indirectament per l'ésser humà- que causen aquestes migracions, i a invertir la responsabilitat d'adaptació, carregant-la damunt de les persones més afectades.

Conclusió

Fins aquí s'ha proposat oferir una visió panoràmica dels reptes que planteja la qüestió de la protecció jurídica de les migracions mediambientals. Com hem vist a la primera part, un d'aquests reptes consisteix a tractar de definir l'objecte mateix d'estudi, ja que quan parlem de "migracions mediambientals" ens estem referint en realitat a una amalgama de moviment de naturaleses molt diferents i interseccionades. La segona part ha exposat un altre dels reptes que planteja la protecció de les migracions mediambientals: entendre quines estarien (en teoria) ja protegides pel marc jurídic existent i quines, en canvi, es troben en un buit legal. Com hem vist, aquesta no és una tasca interpretativa fàcil, però conclou que la gran majoria de migracions no tenen protecció jurídica clara no seria del tot desencertat. Això ens planteja la pregunta sobre *com hauríem* de protegir aquests desplaçaments.

Respondre a aquesta pregunta requereix, entre altres coses, entendre la complexitat d'aquestes migracions, per diversos motius. En primer lloc, i des d'un punt de vista més pragmàtic, perquè donada l'heterogeneïtat d'aquests moviment, no tots requereixen el mateix tipus de protecció i un mecanisme que resulti efectiu en un cas podria ser

irrellevant en un altre. En segon lloc, i des d'un punt de vista ètic, comprendre l'origen antropogènic de molts danys mediambientals, així í com la multicausalitat d'aquestes migracions, ens permet allunyar-nos d'aquells discursos que sobre-emfatitzen el paper d'unes forces naturals més enllà del control humà i posar en relleu que els impactes mediambientals no succeeixen de manera aïllada, sinó entrelaçada amb múltiples dimensions d'injustícies socials, polítiques i econòmiques.

[1] IDMC (Internal Displacement Monitoring Centre), *Global Report on Internal Displacement (GRID 2021)*, 2021, <https://www.internal-displacement.org/global-report/grid2021/>.

[2] *ibid.*

[3] V é as, per exemple, Gemenne, F. *et al* ' , *The Atlas of Environmental Migration* , New York: Routledge, 2017.

[4] V é as, entre d'altres, Hugo, G., ' Environmental concerns and International Migration ' , *International Migration Review* 30 (1): 105-31, 1996; Bates, D. ' Environmental Refugees? Classifying Human Migrations Caused by Environmental Change ' , *Population and Environment* , Vol. 23, No. 5: 465-77, 2002.

[5] V é as, en general, Faist , T., McLeman , R. & Schade , J., *Environmental Migration and Social Inequality* , New York: Springer, 2016; Pajares, M., *Refugiats clim à tics: Un gran repte de segle XXI*, Barcelona: Raig Verd Editorial, 2020.

[6] Aquesta tipologia í a és una adaptaci ó n dels escenaris de mobilitat desenvolupats per Walter K ä lin al context de el canvi clim à tic: K ä lin, W. ' Conceptualizing Climate-Induced Displacement ' en McAdam , J. *Climate Change and Displacement . Multidisciplinary Perspectives* , Oxford: Hart Publishing, 2010.

[7] K ä lin , W. & Schrepfer , N. ' Protecting People Crossing Borders in the Context of Climate Change Normative Gaps and Possible Approaches ' .

[8] The Nansen Initiative, *Agenda for the Protection of Cross-Border Displaced Persons in the Context of Disasters and Climate Change, Volume I*, 2015.

[9] K ä lin, W. & Schrepfer, N. ' Protecting People Crossing Borders in the Context of Climate Change Normative Gaps and Possible Approaches ' .

[10] Convenci ó de Ginebra de 1951 sobre l'Estatut dels Refugiats, art í cul 1.A. 2.

[11] McAdam, J. *Climate Change, Forced Migration and International Law* , Oxford: OUP, 2012, cap.2: *The Relevance of International Refugee Law* .

[12] Mandal, R., ' Protection Mechanisms Outside of the 1951 Convention (" Complementary Protection ") ' , *UNHCR Legal and Protection Policy Research Series*, 2005.

[13] Wood, T. ' Protection and Disasters in the Horn of Africa: norms and practice for ad d RESS in g cross-border displacement in disaster context s ' , Technical Paper, The Nansen Initiative, 2013.

[14] Cantor, DJ ' Lleis, pol í tiques i pr à ctiques en matèria de protecci ó temporal humanitària d'estrangers en el context de desastres ' , Document de referència, The Nansen Initiative , 2015.

[15] McAdam, J. *Climate Change, Forced Migration and International Law* , Oxford: OUP, 2012, cap.3: *Climate Change-Related Movement and International Human Rights Law: The Role of Complementary Protection* .

[16] *ibid.*

[17] Precisament sobre aquest últim punt vers o la controvèrsia de la simbòlica (encara que no vinculant) decisió de el Comitè de Drets Humans de l'ONU en l'assumpte *Teitiota*, a raïz de la deportació de un ciutadà de l'estat insular de Kiribati per part de Nova Zelanda. Aquest ciutadà argumenta que, a causa de la creixent degradació mediambiental a la qual s'enfronta el seu país (en particular a causa de la creixent erosió, inundacions i falta d'aigua), el seu dret a la vida estava en risc en cas de retorn. El Comitè reconeixement que el canvi climàtic sí pot afectar el dret a la vida (o al menys, a viure en dignitat), de manera que la devolució de persones en aquest context podria ser incompatible amb el dret Internacional. En relació a Kiribati, reconeixement que en uns 15 anys - ja falta de mesures d'adaptació robustes a el canvi climàtic - podria veure afectat el dret a la vida dels seus ciutadanes. Tot i que recordo que el dret a rebre protecció no requereix que el risc per a la vida sigui *imminent*, va considerar que aquest horitzó temporal era massa ampli, sense especificar cuàl seria pertinent.

[18] The Nansen Initiative, *Agenda for the Protection of Cross-Border Displaced Persons in the Context of Disasters and Climate Change*, Volume I, 2015.

Bibliografia

- Bates, D. ' Environmental Refugees ? Classifying Human Migrations Caused by Environmental Change ', *Population and Environment* , Vol. 23, No. 5: 465-77, 2002
- Cantor, DJ ' Lleis, pol í tiques i pr à ctiques en matèria de protecció temporal humanitària d'estrangers en el context de desastres ' , Document de referència, The Nansen Initiative , 2015
- I DMC (Internal Displacement Monitoring Centre), *Global Report on Internal Displacement (GRID 2021)*, 2021: <https://www.internal-displacement.org/global-report/grid2021/>
- Faist, T., McLeman, R. & Schade, J., *Environmental Migration and Social Inequality* , New York: Springer, 2016
- Gemenne, F. et al ' , *The Atlas of Environmental Migration* , New York: Routledge, 2017
- Hugo, G., ' Environmental concerns and International Migration ' , *International Migration Review* 30 (1): 105-31, 1996
- Kälin, W. & Schrepfer, N. 'Protecting People Crossing Borders in the Context of Climate Change Normative Gaps and Possible Approaches ' , *UNHCR Legal and Protection Policy Research Series* , February 2012
- Mandal, R., ' Protection Mechanisms Outside of the 1951 Convention ("Complementary Protection")', *UNHCR Legal and Protection Policy Research Series*, 2005
- McAdam, J. *Climate Change and Displacement. Multidisciplinary Perspectives* , Oxford: Hart Publishing, 2010 - *Climate Change, Forced Migration and International Law* , Oxford: OUP, 2012
- Pajares, M., *Refugiats climàtics: Un gran repte de segle XXI* , Barcelona: Raig Verd Editorial, 2020
- The Nansen Initiative, *Agenda for the Protection of Cross-Border Displaced Persons in the Context of Disasters and Climate Change, Volume I*, 2015

- Wood, T. ' Protection and Disasters in the Horn of Africa: norms and practice for ad d
RESS in g cross-border displacement in disaster context s', Technical Paper, The
Nansen Initiative, 2013